



Radna studija br. 24

SWOT ANALIZA EKONOMIJE CRNE GORE

Verica Miljić, šefica Odjeljenja za analizu i istraživanja u realnom sketoru
Boris Kilibarda, direktor Direkcije za platni bilans i realni sektor
Sektor za finansijsku stabilnost, istraživanja i statistiku

Podgorica, 2016.

*IZDAVAČ: Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 6
81000 Podgorica
Telefon: +382 20 665 331
Fax: +382 20 665 336*

WEB ADRESA: <http://www.cbcg.me>

*AUTOR: Verica Miljić, šefica Odjeljenja za analizu i istraživanja u realnom sketoru
Boris Kilibarda, direktor Direkcije za platni bilans i realni sektor
Sektor za finansijsku stabilnost, istraživanja i statistiku*

Ovaj materijal izražava stavove autora. Ovi pogledi ne moraju nužno predstavljati stavove i politiku Centralne banke Crne Gore.

*GRAFIČKO Andrijana Vujović
UREĐIVANJE: Nikola Nikolic*

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz izvještaja obavezno navedu izvor

Sadržaj

Uvod	5
1. SWOT analiza - pojam, definicija i mogućnosti primjene	5
2. Konkurentnost crnogorske ekonomije.....	7
3. Swot analiza ekonomije Crne Gore.....	10
4. Zaključak.....	20

Uvod

Kod malih zemalja, odnosno ekonomija, veoma je izražen uticaj spoljnog okruženja. Ovo se pogotovo odnosi na zemlje kao što je Crna Gora, kod koje je zbog upotrebe eura kao valute plaćanja, dodatno ograničen prostor za djelovanje u slučaju bilo kakvih spoljnjih šokova. Stoga je bitno, čini se i bitnije nego kod velikih ekonomskih sistema, imati jasnu viziju, odnosno strategiju srednjoročnog i dugoročnog rasta i razvoja. Postoje razne ekonomske metode i tehnike koje se koriste pri izradi ovih strategija, bilo da se radi o strateškom planiranju na mikro ili makro nivou. Neke od njih su: SWOT analiza, Portfolio matrica, Metode scenarija, Cost-benefit analize, analiza JAZA i tako dalje. Svima njima je zajednično da se polazeći od postojećeg stanja projektuje buduće kretanje sistema.

Glavni cilj ove radne studije jeste da se, upotrebom jedne od navedenih metoda – SWOT analize, prikažu snage i slabosti crnogorske ekonomije, moguće opasnosti po njenu stabilnost i na osnovu toga da viđenje strategijskog razvoja.

Kroz SWOT analizu ističe se značaj povećanja konkurentnosti, što je jedan od osnovnih strateških ciljeva ekonomije Crne Gore. Povećanje konkurentnosti domaće privrede je direktno vezano za iskorišćavanje snage ekonomije, minimiziranje slabosti uz iskorišćavanje njenih prednosti i izbjegavanje opasnosti. S druge strane, uspješno sprovođenje strategije dovešće do rasta konkurentnosti. Prema najnovijem izvještaju o globalnoj konkurentnosti, *Global competitiveness report 2015-2016*, Crna Gora se nalazi na 70. mjestu od 140 zemalja.

1. SWOT analiza - pojam, definicija i mogućnosti primjene

SWOT analiza je analitički metod za identifikovanje značajnih unutrašnjih i spoljašnjih faktora jedne organizacije, oblasti, teritorije i sl. koji imaju uticaj na njihov razvoj. Ona pruža informacije koje su od koristi za povezivanje resursa i sposobnosti jedne organizacije sa okruženjem u kojem ona posluje i predstavlja značajan doprinos strateškom planiranju. Može se primijeniti na svaku granu industrije i iako je prvobitno rađena u svrhu procjene stanja, sve se više koristi kao osnovno sredstvo za donošenje planova budućeg razvoja.

SWOT analiza omogućava da se identifikuju pozitivne i negativne strane unutar organizacije i van nje. Početno je razvijena za razvoj preduzeća, ali je ubrzo primjenu našla i kod analize ličnog razvoja, poboljšanja pojedinih oblasti unutar društva i cjelokupne privrede jedne zemlje. Ovo nije jedina tehnika koja se može koristiti za te svrhe ali je jedna od efikasnijih, i zbog svoje jednostavnosti i upotrebljivosti u svim nivoima organizacije, se često koristi. Može se, između ostalog, koristiti za pronalaženje novih rješenja određenih problema organizacije, za identifikovanje potencijala za postizanje uspjeha, uvođenje promjena u organizaciji u svrhu njenog razvoja, kao i za donošenje odluka u najrazličitijim situacijama sa kojima se suočava neka organizacija. Ovaj metod predstavlja odličan način da se organizuju informacije koje su proizvod istraživanja, koje prethodi usvajanju nove ideje ili programa, i u tom kontekstu može biti veoma koristan za donošenje strateškog plana za realizaciju te ideje/programa.

SWOT analiza se fokusira na četiri elementa od kojih je sastavljena: snage (Strength), slabosti (Weakness), šanse (Opportunity) i opasnosti (Threat), (šema br. 1). Njen cilj je da se identifikuju i maksimalno iskoriste snage i šanse, a s druge strane nastoje minimizirati slabosti i opasnosti koje su prepreka, kako bi se realizovali planirani ciljevi u budućnosti.

Šema br. 1. – SWOT matrica

	Pozitivni faktori	Negativni faktori
Unutrašnji faktori	Snage	Slabosti
Spoljašnji faktori	Šanse	Opasnosti

Ova analiza omogućava menadžmentu neke kompanije ili kreatorima politika i donosiocima ekonomskih mjera određene privrede da otkriju šta ta organizacija, tj. privreda radi bolje ili koje su joj prednost u odnosu na konkurente, šta konkurenti bolje rade ili kojim prednostima raspolažu, da li se mogućnosti koriste efikasno i kako donosioci odluka treba da reaguju na uticaje iz okruženja tj. promjene koje se dešavaju u okruženju. Povezivanje prethodno navedenih elemenata analize neophodno je kako bi se snage tj. prednosti iskoristile u kontekstu bolje upotrebe datih šansi i izbjegavanja prijetnji, s jedne strane i prevazilaženja slabosti u cilju bolje iskorišćenosti tih šansi, s druge strane.

Da bi se SWOT analiza na efikasan način iskoristila, u njenu izradu je neophodno uključiti veći broj članova organizacije, odnosno stručnjaka iz raznih djelatnosti privrede, koji dobro poznaju samu organizaciju (kod strateške analize preduzeća), odnosno ekonomiju (kod strateške analize određene privrede). Prilikom njene izrade neophodno je voditi računa o objektivnosti prilikom definisanja slabosti i prednosti, sadašnje i ciljane, odnosno buduće pozicije kojoj organizacija stremi, pozitivnih i negativnih faktora u odnosu na konkurenciju, i pri svemu tome treba voditi računa o jednostavnosti i sažetosti navedenih faktora. Unutrašnji faktori uključuju resurse i is-

kustvo, a oblasti koje se razmatraju su: prirodni i ljudski resursi, izvori finansiranja, aktivnosti i programi koji su već u funkciji, kao i prethodno iskustvo na osnovu kojeg se gradi uspjeh i reputacija same organizacije, odnosno privrede. Kako nijedna organizacija nije imuna na uticaj spoljašnjih faktora i njih je neophodno identifikovati. Oni se prevashodno odnose na prepoznavanje budućih trendova, potencijalnih novih izvora finansiranja, promjene demografske strukture, promjene zakonodavstva, kao i lokalnih, nacionalnih i međunarodnih dešavanja.

Snage podrazumijevaju unutrašnje karakteristike koje su pozitivne za organizaciju. Prilikom njihovog definisanja neophodno je identifikovati šta je to što neka organizacija dobro radi, kojim resursima ima pristup, šta je to po čemu se izdvaja od konkurenata.

Slabosti predstavljaju unutrašnje karakteristike koje su negativne za organizaciju. Kod njihovog definisanja bitno je identifikovati šta je neophodno poboljšati, šta treba izbjegavati i šta je to što ne funkcioniše na zadovoljavajući način.

Šanse predstavljaju spoljne faktore koje organizacija može iskoristiti u svoju korist. Njih je najbolje identifikovati sagledavajući potencijalne prednosti prilikom promjene tržišta i novih tehnologija, identifikovati promjenu zakonske regulative od koje organizacija može imati koristi, definisati potencijalne koristi od promjena politika koje se odnose na oblast za koju se analiza sprovodi, promjene socijalnih uslova koji vladaju, profila populacije i lokalnih događaja koji doprinose razvoju same organizacije.

Posljednji, četvrti element SWOT analize su **opasnosti**. Opasnosti predstavljaju spoljašne faktore koji mogu biti potencijalni izvor neuspjeha nekog projekta ili organizacije, a u njih se ubrajaju sve one barijere sa kojima se organizacija ili privreda suočava, potencijalni finansijski problemi, odnosno postojanje problema duga, kao i prijetnje koje ozbiljno mogu ugroziti opstanak oblasti za koju se radi analiza.

Iz prethodno navedenog se može zaključiti da je SWOT analiza veoma upotrebljiva, počev od analize samo jedne poslovne ideje, pa do donošenja najvažnijih strategija nekog preduzeća ili cijele privrede. Ona je razumljiva, jednostavna, pregledna, a njena izrada ne zahtijeva specifična tehnička znanja poput drugih analitičkih pristupa koji postoje, stoga i nalazi sve češću primjenu.

2. Konkurentnost crnogorske ekonomije

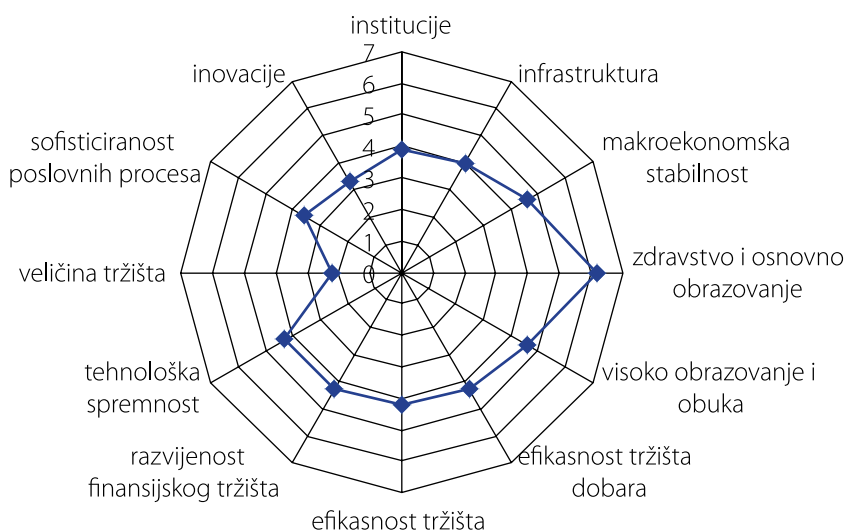
U svijetu stalnih promjena javlja se potreba za sve bržim razvojem. Stoga je neophodno kontinuirano analizirati te promjene i mijenjati pravce razvoja kako preduzeća tako i cjelokupne ekonomije neke zemlje, a sve u cilju poboljšanja konkurentnosti. Jedna od metoda koje mogu da se koriste u svrhu poboljšanja konkurentnosti određene oblasti, regiona i cjelokupne zemlje je SWOT analiza. Ona predstavlja sredstvo za utvrđivanje komparativnih prednosti, dajući pregled najznačaj-

njih faktora razvoja jedne zemlje. Snage i slabosti predstavljaju unutrašnje pozitivne i negativne elemente jedne ekonomije na koje se može uticati, dok su pozitivni i negativni faktori iz okruženja koji utiču na konkurentnost predstavljeni kroz šanse i prijetnje.

Analizom konkurentnosti velikog broja zemalja bavi se Svjetski ekonomski forum (*World Economic Forum*) u okviru Izvještaja o globalnoj konkurentnosti (*Global Competitiveness Report*). Analizu zasnivaju na istraživanjima koja obuhvataju veliki broj faktora koji utiču na konkurentnost jedne zemlje. Faktori koji utiču na konkurentnost grupisani su u 12 stubova konkurentnosti: institucije, infrastruktura, makroekonomska stabilnost i zdravstvo i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i obuka, efikasnost tržišta dobara, efikasnost tržišta rada, razvijenost finansijskog tržišta, tehnološka spremnost i veličina tržišta, sofisticiranost poslovnih procesa i inovacije.

Prema najnovijem Izvještaju o globalnoj konkurentnosti, *Global competitiveness report 2015-2016*, Crna Gora se nalazi na 70. mjestu od 140 zemalja koje su pokrivene istraživanjem. Crna Gora je u odnosu na 2014. godinu pogoršala svoju poziciju za tri mjesta (sa 67. na 70. mjesto po rangui zemalja) ali je vrijednost indeksa konkurentnosti ostala ista i iznosila je 4,2 od mogućih 7 poena. Od 12 stubova (indikatora) konkurentnosti neznatan pad indeksa od po 0,1 poen zabilježen je za indikatore: institucije, infrastruktura, zdravstvo i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i obuka, sofisticiranost poslovnih procesa i inovacije, dok je za indikator makroekonomska stabilnost poboljšao indeks za 0,1 poen. Kod ostalih indikatora nije bilo promjena indeksa u odnosu na izvještaj iz 2014. godine. Crna Gora je najlošije ocijenjena za veličinu tržišta (2,2 poena), dok je najbolju ocjenu dobila u oblasti zdravstvo i osnovno obrazovanje (6,2 poena).

Grafik br.1 - Indeks globalne konkurentnosti Crne Gore prema stubovima konkurentnosti (ocjene od 1 do 7)



Izvor: *World Economic Forum*

Prema indeksu globalne konkurentnosti 2015-2016. godina, u poređenju sa zemljama regiona, od Crne Gore je bolje pozicionirana samo Makedonija, a najlošije je rangirana Bosna i Hercegovina (Tabela br.1). U narednom periodu neophodno je sprovesti reforme u cilju poboljšanja konkurentnosti zemlje, naročito imajući u vidu da je njena pozicija (rang) pogoršana u odnosu na izvještaj iz 2010. godine, kada je bila na 49. mjestu (sa indeksom 4,4).

Tabela br. 1 – Rang zemalja regiona prema indeksu globalne konkurentnosti

	2010-2011.	2011-2012.	2012-2013.	2013-2014.	2014-2015.	2015-2016.
Crna Gora	49	60	72	67	67	70
Srbija	96	95	95	101	94	94
Makedonija	79	79	80	73	63	60
Hrvatska	77	76	81	75	77	77
BiH	102	100	88	87	N/A	111
Albanija	88	78	89	95	97	93

Izvor: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report

Analizom konkurentnosti zemalja bavi se i Svjetska banka u godišnjem izvještaju *Doing Business Report* kroz analizu osnovnih indikatora poslovanja, postojanja određenih biznis barijera koje otežavaju poslovanje i sprovođenja reformi u cilju eliminisanja tih barijera. U posljednjem izvještaju (*Doing business 2016*) je zabilježen neznatan napredak Crne Gore na listi lakoće poslovanja. Crna Gora je svoju poziciju popravila za jedno mjesto, pa je trenutno na 46. mjestu¹ od ukupno 189 zemalja koje su uključene u izvještaj. Od zemalja regiona, bolju poziciju ima Makedonija (12. na listi), Slovenija (29.) i Hrvatska (40.), dok su Srbija (59.), Kosovo (66.), Bosna i Hercegovina (79.) i Albanija (97.) lošije rangirane od Crne Gore.

Tabela br. 2 – Rangiranje Crne Gore prema osnovnim indikatorima poslovanja

	DB 2016. godina	DB 2015. godina	Promjena u poziciji
Započinjanje biznisa	59	55	-4
Izdavanje građevinskih dozvola	91	102	+11
Dobijanje priključka za električnu energiju	163	162	-1
Registrowanje imovine	79	77	-2
Dobijanje kredita	7	6	-1
Zaštita investitora	36	33	-3
Plaćanje poreza	64	97	+33
Prekogranična trgovina	42	42	Nema promjene
Izvršenje ugovora	43	43	Nema promjene
Rješavanje nelikvidnosti	36	33	-3

Izvor: Doing Business 2016 – The World Bank Group

¹ U odnosu na prethodni izvještaj je promijenjena metodologija pa je korigovana rang lista za 2015. godinu u skladu sa novom metodologijom.

U izvještaju je zabilježen rast pozicija izdavanja građevinskih dozvola i plaćanja poreza kao rezultat uspješno sprovedenih reformi u tim oblastima. U oblasti izdavanja građevinskih dozvola ostvaren je pomak – za jedanaest mjesta, što je rezultat niza reformi preduzetih u cilju smanjenja vremena potrebnog za dobijanje istih. U oblasti plaćanja poreza Crna Gora je napredovala za 33 pozicije zbog uvođenja elektronskog sistema plaćanja poreza na zarade i uvođenja tzv. „kriznog poreza“ na bruto zarade koje prelaze iznos od 720 eura na mjesečnom nivou. Neznatan pad u poziciji zabilježen je u indikatorima: započinjanje biznisa (pad za četiri pozicije), dobijanje priključka za električnu energiju i dobijanje kredita (po -1), registrovanje imovine (-2), i rješavanje nelikvidnosti i zaštita investitora (po -3). Iako je u izvještaju istaknut neznatan napredak u reformi poslovanja, naglašeno je da i dalje ima prostora za unapređenje poslovnog ambijenta. Stoga je neophodno sprovoditi odlučne akcije za uklanjanje biznis barijera na svim nivoima, kako bi se povećala njena konkurentnost.

3. Swot analiza ekonomije Crne Gore

Osnovna ideja SWOT analize ekonomije Crne Gore jeste fokusiranje na oblasti, odnosno implementaciju mjera koje će omogućiti dugoročni rast i razvoj ekonomije.

U tabeli br. 3 prikazana je SWOT analiza koja treba da ukaže na prednosti i slabosti ekonomije Crne Gore, kao i na šanse i na opasnosti.

Tabela br. 3 – SWOT matrica

Prednosti	Slabosti
• Bogatstvo prirodnim resursima-potencijal za privlačenje SDI • Euro kao sredstvo plaćanja • Likvidan i solventan bankarski sistem • Izlazak iz negativnog trenda kreditne aktivnosti • Niske carinske stope • Niske poreske stope • Potencijal za razvoj turizma, energetike i poljoprivrede • Status kandidata EU - korišćenje fondova	• I dalje prisutna nelikvidnost realnog sektora • Iako značajno smanjen, i dalje visok nivo nekvalitetnih kredita (NPL) • Iako u padu, i dalje visoke kamatne stope • Neiskorišćen kreditni potencijal banaka • Neravnomjerna regionalna razvijenost • Nedovoljno razvijena infrastruktura • Nefleksibilno tržište rada i nezaposlenost • Zavisnost od SDI, nizak nivo greenfield investicija i investicija u oblasti proizvodnje • Nizak nivo i nediverzifikovanost izvoza • Zavisnost od uvoza i nepovoljna struktura uvoza • Visok nivo javnog duga • Siva ekonomija • Poreska evazija

Šanse	Opasnosti
• Promjena u strukturi finansiranja banaka u korist depozita • Povećanje konkurencije ulaskom novih banaka na crnogorsko tržište • Rješavanje problema nekvalitetnih kredita kroz tzv. „Podgorički pristup“ • Izvorišta pijaće vode i dobra očuvanost od zagađenja vode, vazduha i zemljišta • Potencijal za razvoj poljoprivredne proizvodnje – jačanje prerađivačkog sektora u poljoprivredi • Drvoprerađivačka industrija i proizvodnja finalnih proizvoda od drveta • Potencijal za razvoj niskokarbonskog turizma • Planirani razvojni projekti, posebno u sektoru turizma i energetike • Realizacija krupnih infrastrukturnih projekata • Naplata poreskog duga • Privlačenje SDI u proizvodne djelatnosti	• Dalji rast javnog duga • Opasnost od aktiviranja izdatih državnih garancija • Visok nivo budžetskog deficita • Smanjeni priliv SDI, nizak nivo reinvestiranja i potencijalni odliv stranog kapitala • Smanjivanje eksterne tražnje (izvoza i prihoda od turizma)

1. Prednosti predstavljaju faktore koji pozitivno utiču na ekonomski rast.

Prirodna bogatstva neosporno predstavljaju veliki potencijal za dugoročni ekonomski rast, koji se može realizovati kroz domaće, ali i strane investicije. To je jedan od strateških ciljeva Crne Gore. Međutim, eksploatacija prirodnog potencijala je u vremenskom smislu neizvjesna. U pitanju je veliki poljoprivredni, turistički, hidroenergetski potencijal. Osim hidropotencijala, tu je ugalj kao drugi najznačajniji izvor energije, zatim drvena biomasa, vjetropotencijal i sl.² Postojeći neiskorišćeni potencijali predstavljaju dobru podlogu za privlačenje SDI.

Euro kao sredstvo plaćanja predstavlja pogodnost i za domaće i za strane investitore, jer štiti privredu od rizika deviznog kursa i opasnosti pojave spirale devizni kurs – inflacija. Ova činjenica predstavlja veliku komparativnu prednost Crne Gore u odnosu na zemlje regiona.

Likvidnost bankarskog sistema Crne Gore je visoka i ima rastući trend. Na kraju decembra 2015. godine banke su raspolagale sa 860,2 miliona eura likvidne aktive, što je bilo za 23,4% više u odnosu na kraj 2014. godine. Koeficijent solventnosti na agregatnom nivou je znatno iznad zakonski propisanog minimuma od 10% i na kraju 2015. godine je iznosio 15,49%. Rezultati stresnog testiranja 2015. godine su pokazali da nije potrebna dokapitalizacija nijedne banke.

² O svim energetske potencijalima detaljno navedeno u dokumentu "Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine ("Bijela knjiga").

Tokom 2015. godine krediti su bilježili pozitivne stope rasta, nakon dugog perioda opadajućeg trenda koji je datirao još od 2009. godine. Pozitivne godišnje stope rasta kredita u 2015. godini kretale su se od 0,2% u junu i julu, do 4,8% u septembru 2015. godine. Kreditiranje stanovništva i privrede je na godišnjem nivou poraslo za 3,1% i 2%, respektivno. Iako i dalje nedovoljne za pokretanje snažnijeg ekonomskog rasta, ove stope predstavljaju značajan napredak, odnosno preokret trenda negativnih stopa iz prethodnog perioda. Intenziviranje kreditne aktivnosti se najbolje može vidjeti kroz rast novoodobrenih kredita. U 2015. godini odobreno je ukupno 962,7 miliona eura, što je bilo za 20,1% više u odnosu na 2014. godinu. Godišnji rast novoodobrenih kredita bilježe oba ključna sektora – privreda (6,3%) i stanovništvo (25,7%).

Niske carine i liberalan spoljnotrgovinski sistem stimulišu poslovni ambijent i pozitivno utiču na moguće investiranje.

Porez na dodatu vrijednost (PDV) sa stopama od 19% i 7% čini da je Crna Gora u grupi zemalja sa najnižim stopama, te je stoga konkurentna u privlačenju investicija u narednom periodu. Stopa poreza na dobit pravnih lica od 9% je, takođe, jedna od najnižih stopa, ne samo u regionu i Evropi, već i u svijetu, što predstavlja značajnu prednost u privlačenju stranih investitora.

Ogroman prirodni potencijal kojim Crna Gora raspolaže naročito je pogodan za razvoj tri osnovna stuba njene ekonomije: turizma, energetike i poljoprivrede. Turizam sve više postaje glavi pokretač ekonomskog razvoja, a neposredno kroz povezanost sa komplementarnim sektorima utiče na regionalni razvoj. Sektor energetike koji se temelji na obnovljivim izvorima kao što su voda, vjetar, biomasa predstavlja izuzetan potencijal za investicije. Konačno, poljoprivreda je sektor koji korišćenjem prirodnog potencijala stvara uslove za razvoj prerađivačke industrije i proizvodnje hrane, što može podstaći razvoj ruralnih područja, doprinijeti smanjenju uvoza i povećanju izvoza, povećanju zaposlenosti i kvalitetnijem životnom standardu.

Sticanjem statusa kandidata za članstvo u EU, Crnoj Gori su iz Instrumenata pretpristupne pomoći (IPA) postala dostupna nova sredstva za oblasti kao što su regionalni razvoj, razvoj ljudskih resursa, poljoprivreda i ruralni razvoj. Ključni dokument koji definiše prioritete na nacionalnom nivou za podršku iz sredstava IPA II jeste "Indikativni strategijski dokument Crne Gore za IPA 2014-2020" – ISDCG³. Prema ovom dokumentu, Crnoj Gori je na raspolaganju 270,5 miliona eura⁴ (ili u prosjeku 38-39 miliona eura godišnje), a podrška je usmjerena kroz pet oblasti: reforme u procesu pripreme Crne Gore za članstvo u EU; socio-ekonomski razvoj i regionalni razvoj; zapošljavanje, socijalne politike, obrazovanje, promocija jednakosti polova i razvoj ljudskih resursa; poljoprivreda i ruralni razvoj i regionalna i teritorijalna saradnja. U tom cilju, u maju 2015. godine usvojen je Zakon o potvrđivanju Okvirnog sporazuma između Crne Gore koju predstavlja Vlada Crne Gore i Evropske komisije o pravilima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru instrumenata pretpristupne podrške (IPA II).

³ Eng. *Indicative Strategy Paper for Montenegro*

⁴ Izvor: *Ministarstvom vanjskih poslova i evropskih integracija - Informaciju o programima podrške Evropske unije Crnoj Gori za 2015. novembar 2015. godine*

Za jednu od pet pomenutih oblasti, poljoprivreda i ruralni razvoj, u decembru 2015. godine donešen je Zakon o potvrđivanju sektorskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske Komisije kojim se utvrđuju pravila za upravljanje i sprovođenje finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru instrumenata pretpristupne podrške za oblast politike "poljoprivreda i ruralni razvoj" (IPARD).

2. Slabosti predstavljaju faktore koji negativno utiču na privredni rast.

U 2015. godini je zabilježena pozitivna stopa rasta i oporavak realnog sektora kroz rast značajnih privrednih grana (industrija, turizam, građevinarstvo, šumarstvo), ali položaj privrede se nedovoljno poboljšao – ostali su zabrinjavajući problemi sa slabom likvidnošću. Posmatrano kroz pokazatelje sprovođenja prinudne naplate, broj pravnih lica i preduzetnika u blokadi na 31.12.2015. godine iznosio je 14.870, što predstavlja godišnji rast od 5%. Vrijednosno, ukupan iznos duga po osnovu kog je izvršeno blokiranje računa iznosio je 548 miliona eura, što je 10,5% više nego na kraju 2014. godine.

Visok nivo nekvalitetnih kredita problem je koji je u crnogorskom bankarskom sistemu izražen od pojave finansijske krize. Iako tokom protekle tri godine imaju tendenciju smanjenja, nekvalitetni krediti i dalje predstavljaju najznačajniji izazov sa kojim se suočava bankarski sistem Crne Gore. Na kraju 2015. godine, nekvalitetni krediti su činili 12,57% ukupnih kredita, što predstavlja pad učešća u ukupnim kreditima od 3,3 p.p. u jednogodišnjem periodu. Upravo je visok nivo nekvalitetnih kredita čest razlog limitiranoj kreditnoj aktivnosti, odnosno rigoroznoj kreditnoj politici banaka. Limitirana kreditna aktivnost utiče destimulativno na ekonomski rast.

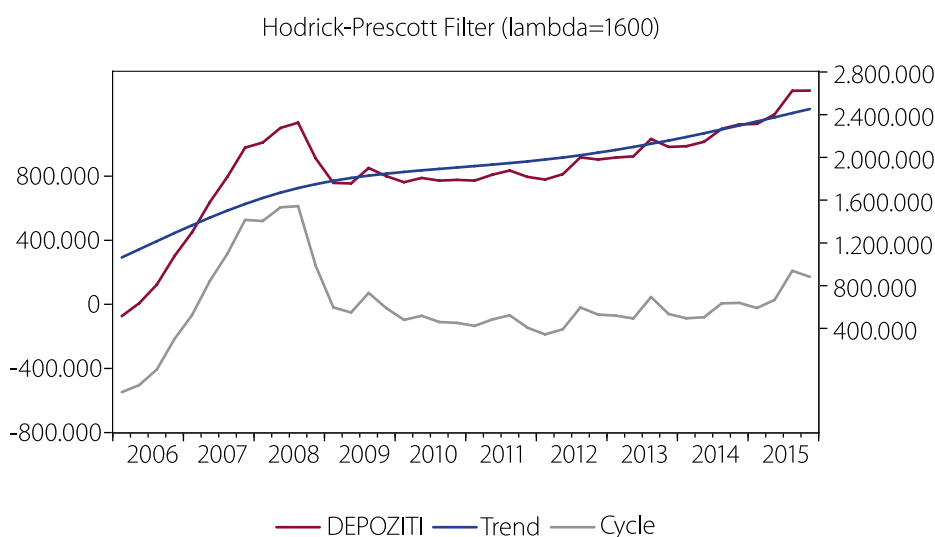
Kamatne stope na kredite, iako imaju opadajući trend tokom 2015. godine, su i dalje visoke. Trend smanjenja aktivnih kamatnih stopa prisutan je od posljednjeg kvartala 2014. godine i rezultat je smanjenja pasivnih kamatnih stopa, povećane konkurencije na bankarskom tržištu ulaskom novih banaka, ali i preporuka Centralne banke za smanjenje aktivne kamatne stope. Međutim, banke su i dalje povećano oprezne prilikom odobravanja kredita zbog negativnog iskustva sa rastućim nekvalitetnim kreditima nakon izbijanja krize. Zato nastoje da povećanjem kamatne marže stvore rezervacije za buduće potencijalne gubitke. Ovo je jedan od bitnijih faktora koji mogu objasniti opreznost banaka u pogledu značajnijeg smanjenja aktivnih kamatnih stopa, posebno imajući u vidu problem sa likvidnošću realnog sektora.

Od sredine 2015. godine krediti su manji od depozita. U 2015. godini depoziti su bilježili značajne stope godišnjeg rasta koje su se kretale od 9,2% u februaru do 16,9% u novembru, najviše zahvaljujući visokim stopama rasta depozita privrede (od 13,6% do 34,3% zavisno od mjeseca). Iako su pasivne stope u padu, rast depozitnog potencijala je zastupljen usljed pozitivnih kretanja značajnih privrednih grana u 2015. godini i rasta stranih direktnih investicija u značajnim sektorima crnogorske privrede. Sa druge strane, depoziti sektora stanovništva su takođe u konstantnom porastu, kao odraz povjerenja u stabilan bankarski sistem. Na nivou bankar-

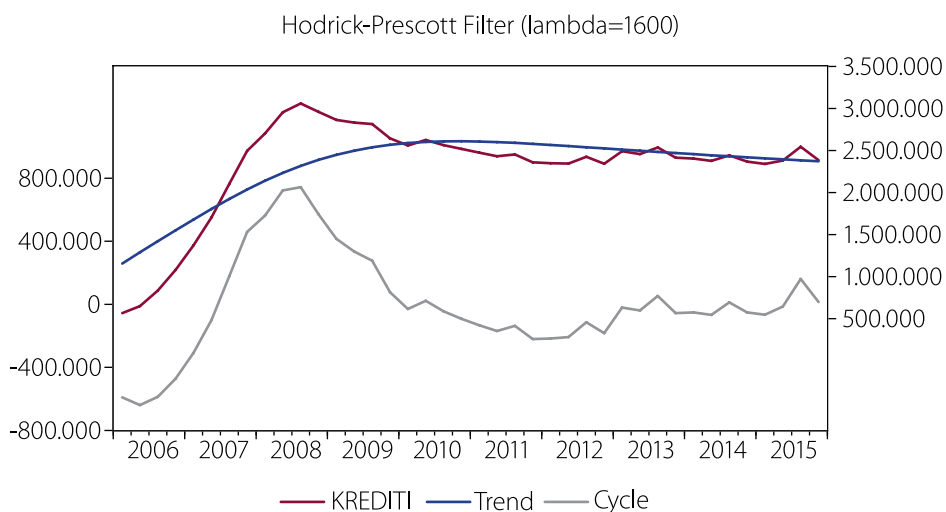
skog sistema u decembru 2015. godine depoziti su bili viši od kredita za 239,4 miliona eura. Stoga, kreditni potencijal u bankarskom sektoru nije dovoljno iskorišćen.

Grafici 2. i 3. prikazuju iznos kredita i depozita u odnosu na njihov dugoročni trend u periodu 2006 – 2015. godine, mjereno Hodrick-Prescott filterom. Grafici pokazuju da su krediti i depoziti bili iznad svog dugoročnog trenda u 2015. godini, za razliku od 2014. godine, kada su bili na nivou (depoziti) ili pak ispod (krediti) dugoročnog trenda. Ipak, rast depozita je izraženiji, jer se jasno vidi da je odstupanje od dugoročnog trenda manje kod kredita u odnosu na depozite.

Grafik br.2.- Odstupanje depozita u odnosu na dugoročan trend (2006 - 2015. godine)



Grafik br. 3.- Odstupanje kredita u odnosu na dugoročan trend (2006 - 2015. godine)



Nejednakost je prisutna i na regionalnom nivou, pri čemu se posebno ističe nerazvijeni sjever, koji čini 52,8% teritorije Crne Gore. Stoga je neophodno kontinuirano sprovoditi aktivnosti u cilju postizanja ravnomjernijeg socio-ekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentosti, inovativnosti i zapošljavanju, što je definisano i kroz Strategiju regionalnog razvoja za period 2014 – 2020. godine, koja je usvojena u junu 2014. godine. Implementacija Strategije je usmjerena na realizaciju prioriteta i mjera u ključnim oblastima razvoja na nivou regiona. Ovo je od posebne važnosti za sjeverni region koji ima veliki potencijal za razvoj poljoprivrede, prehrambene proizvodnje, drvoprerade, čija valorizacija treba da doprinese bržem razvoju. U cilju unapređenja sprovođenja politike regionalnog razvoja u aprilu 2015. godine usvojen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o regionalnom razvoju. Određene oblasti, kao što su poljoprivreda i ruralni razvoj, saobraćaj i sl. biće podržane do 2020. godine i iz IPA fondova, što u značajnoj mjeri može podstaći privredni razvoj sjevernog regiona i time uticati na smanjenje odliva stanovništva (depulaciju).

Nedovoljno izgrađena i nerazvijena infrastruktura može biti ograničavajući faktor budućeg privrednog razvoja zemlje. Saobraćaj je komplementarna grana sa drugim djelatnostima (turizam, trgovina, industrija), što povećava značaj njegovog unapređenja. Njime se utiče na stepen integracije zemlje u regionalno i šire međunarodno okruženje, pa je za povezivanje Crne Gore sa ostatkom svijeta važna izgradnja, modernizacija i rekonstrukcija transportnog sistema. Značajan napredak u ovom segmentu vezan je za realizacija pripremnih radova na izgradnji prioritetne dionice autoputa (Smokovac-Uvač-Mateševo), u 2015. godini. Izgradnja ove dionice će se 85% finansirati na osnovu Ugovora o preferencijalnom zajmu između Vlade Crne Gore i kineske EXIM banke, dok će preostalih 15% biti obezbijeđeno iz Budžeta Crne Gore.

Što se tiče tržišta rada u Crnoj Gori, izražena je neusklađenost ponude radne snage i potreba tržišta rada, a istovremeno postoji visok stepen dugoročne nezaposlenosti, kao i visoka stopa nezaposlenosti među mladima. Iako se nizom programa i projekata nastoji smanjiti nezaposlenost, posebno mlađe populacije, stopa nezaposlenosti mladih (od 15 do 24 godine) je i dalje visoka. Prema posljednjim raspoloživim podacima, stopa nezaposlenosti mladih u 2015. godini iznosila je 37,6%, a ukupna stopa nezaposlenosti 17,6%. U decembru 2015. godini je usvojena Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2016 – 2020. godine, čiji su osnovni ciljevi rast zaposlenosti, smanjenje stope nezaposlenosti, efikasno funkcionisanje tržišta rada, usklađenost kvalifikacija sa potrebama na tržištu rada i smanjenje siromaštva. Da bi se poboljšalo stanje na tržištu rada, odnosno povećala zaposlenost i smanjila nezaposlenost, neophodno je na svrsishodan način koristiti i sredstva predviđena Instrumentima pretpristupne podrške (IPA II do 2020) koja su namijenjena za oblast obrazovanja, zapošljavanja i socijalnu politiku.

Pored značajnog priliva stranih direktnih investicija, ne možemo biti zadovoljni njihovom strukturom jer se u većini slučajeva radi o investiranju u postojeće objekte i izgradnji nekretnosti za ličnu upotrebu, dok se veoma mali dio odnosi na investicije u oblasti proizvodnje. Sve to dovodi do kratkoročnih efekata investicija na domaću ekonomiju i slabog uticaja na otvaranje

novih radnih mjesta, usvajanje novih znanja i tehnologija, povećanje produktivnosti i izvoza, odnosno dugoročnog razvoja Crne Gore.

Crnogorski izvoz karakteriše nizak nivo diverzifikovanosti. U robnom izvozu dominiraju sirovine i proizvodi niskog stepena obrade, koji su često pod uticajem berzanskih kolebanja i podložni konjunktturnom ciklusu. Osim veće diverzifikacije potreban je i izvoz većeg obima, u cilju poboljšanja spoljnotrgovinskog deficita i strukturnog prilagođavanja naše ekonomije. U razmjeni usluga dominira turizam, koji je, takođe, u velikoj mjeri podložan konjunktturnim kretanjima.

Visoka zavisnost od uvoza predstavlja permanentnu slabost crnogorske ekonomije. Problem bi se djelimično mogao riješiti povećanom supstitucijom uvoza za koju postoje realni kapaciteti u domaćoj ekonomiji. Struktura uvoza je, takođe, prilično nepovoljna. U uvozu dominiraju proizvodi široke potrošnje, dok je učešće opreme i mašina mnogo manje. Uz pomjeranje strukture uvoza u pravcu opreme i mašina, moglo bi se pozitivno uticati na privrednu aktivnost i pokrenuti investicioni ciklusi u zemlji.

Visok javni dug ne može doprinijeti razvoju ekonomije. Korišćenje javnog duga za finansiranje tekućeg deficita vodi usporavanju ekonomskog rasta u narednim godinama. Negativni efekti javnog zaduživanja se na kraju prenose na cijelo stanovništvo, pa je stoga neophodno vema jasno definisati kontrolu zaduživanja. Javni dug Crne Gore od obnove nezavisnosti bilježi konstantan rast i na kraju 2015. godine, dostigao je nivo koji prelazi granicu od 60% BDP-a, koju propisuje Mاستriht. Na rast državnog duga u 2015. godini uticala je nova emisija euroobveznica u iznosu od 500 miliona eura, kao i povlačenje sredstava od kineske Exim banke, iskorišćenih za finansiranje izgradnje dijela autoputa „Bar-Boljare“.

Jedan od najvećih izazova sa kojima se suočava Crna Gora je siva ekonomija. Siva ekonomija predstavlja veliku prepreku za razvoj sektora privrede i za izgradnju funkcionalne tržišne privrede, s jedne strane, dok s druge strane negativno utiče na redovan priliv budžetskih sredstava, što dovodi u pitanje ostvarivanje osnovnih funkcija države. Posljedice sive ekonomije vidljive su u oblasti poreske evazije, nelojalne konkurencije i neefikasne raspodjele resursa. Oblasti tržišta rada i tržišta akciznih proizvoda su među prvim u kojima je siva ekonomija najviše zastupljena.

Jedan od uzročnika sive ekonomije je svakako i poreska evazija, koja dovodi do neostvarivanja planiranih budžetskih prihoda. Neizmirivanje obaveza prema državi u prošlom periodu, usljed izbjegavanja plaćanja poreza i smanjene privredne djelatnosti zbog posljedica ekonomske krize, uzrokovali su da poreski dug prema državi prelazi pola milijarde eura. Veliki broj zemalja se suočava sa poteškoćama u upravljanju poreskim dugom, a naročito zemlje u tranziciji.

3. Šanse predstavljaju mogućnosti za dalji privredni razvoj, a one će zavisiti od niza faktora.

Promjena u strukturi finansiranja banaka koja se ogleda u trendu smanjenja ino-pozajmica banaka započetom od sredine 2009. godine, s jedne, i konstantanom rastu depozita, s druge strane, preduslov je za održivi model poslovanja banaka u budućnosti.

Tokom 2015. godine crnogorski bankarski sistem uvećan je za dvije banke, a u proteklom periodu 2016. godine za još jednu, čime on broji 15 banaka. Stoga su realna očekivanja da će povećanje konkurencije na bankarskom tržištu biti dodatni stimulus za smanjenje aktivnih kamatnih stopa, kao i za intenziviranje kreditne aktivnosti u zemlji.

Nastavak aktivnosti na realizaciji započetog projekta smanjenja nekvalitetnih kredita, tzv. „Podgorički pristup“, podrazumijevao je donošenje Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama u maju 2015. godine. Sada ostaje veliki izazov adekvatne primjene Zakona u rješavanju velikog opterećenja banaka nekvalitetnim kreditima sa aspekta priliva (tokova), dok je sa aspekta stanja, odnosno nivoa nekvalitetnih kredita neophodno poboljšati rokove i efikasnost sprovođenja ugovora.

Crna Gora je relativno bogata izvorima pijaće vode, koje bi trebalo mnogo više ekonomski valorizovati u narednim godinama, što je od posebne važnosti jer veliki broj studija ukazuje na globalni problem nestašice pijaće vode u budućim decenijama. Ono što je bitno istaći je da je Crna Gora i u ekološkom pogledu „dobro očuvana“ (sa izuzetkom nekoliko lokacija, kao na primjer u okolini KAP-a), što predstavlja dobru osnovu za razvoj turizma, poljoprivrede i prehrambene industrije koji su jedni od glavnih „korisnika“ životne sredine.

Jedan od stubova ekonomije Crne Gore, pored turizma i energetike, je sektor poljoprivrede. Crna Gora raspolaže značajnim potencijalom za proizvodnju poljoprivrednih proizvoda, a njegovim korišćenjem bi se uticalo na supstituciju uvoza i na povećanje izvoza. Poseban značaj za Crnu Goru ima korišćenje pretpristupnih fondova za ruralni razvoj, koji imaju za cilj jačanje konkurentnosti u sektoru poljoprivrede, kao i razvoj poljoprivredne proizvodnje uopšte. Krajem 2014. godine otpočet je proces povlačenja sredstava iz EU fondova za potrebe investiranja u domaću poljoprivredu. Kroz program IPARD-like, čija je vrijednost 4,5 miliona eura⁵, moguće je privući bespovratna sredstva EU za razvoj ruralnih područja i modernizaciju proizvodnje i povećanje produktivnosti poljoprivrednih gazdinstava. Ovaj program istovremeno predstavlja i pripremu za realizaciju programa IPARD II za Crnu Goru koji je usvojen u julu 2015. godine od strane Evropske Komisije. Kroz ovaj program domaći poljoprivrednici će imati na raspolaganju 39 miliona eura (50% bespovratne podrške za projekte). Daljem razvoju poljoprivrede i jačanju konkurentnosti u tom sektoru doprinijeće ADMAS⁶ projekat podrške razvoju poljoprivrede Crne Gore od strane Abu Dabi Fonda za razvoj. U junu 2015. godine je

⁵ Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja- Informacije o prioritetnim razvojnim projektima iz oblasti poljoprivrede, decembar 2015. godine

⁶ Engl. Abu Dabi to Montenegro Agricultural Support.

potpisan Sporazum o dugoročnom kreditiranju crnogorske poljoprivrede vrijedan 50 miliona dolara. Adekvatno korišćenje sredstava namijenjenih za jačanje poljoprivredne proizvodnje može u značajnoj mjeri doprinijeti povećanju bruto dodate vrijednosti od 8,1% iz 2014. godine u ukupnom bruto domaćem proizvodu u narednom periodu.

Crna Gora je sa 60% šumovitosti, uz skandinavske zemlje, jedna od najšumovitijih zemalja Evrope. Međutim u narednom periodu neophodno je povećanje BDP-a sektora šumarstva, drvne industrije i drugih djelatnosti koje zavise od šuma. Potencijal šumarskog sektora treba iskoristiti u pravcu stimulisanja povezivanja proizvođača drvne građe sa prerađivačima drveta, a sve u cilju izvoza proizvoda višeg stepena obrade. Neophodno je u narednom periodu ojačati drvoprerađu, jer i dalje postoji veliki neiskorišćeni potencijal, čime bi se povećao i udio prerađivačke industrije u ukupnoj industriji. Unapređenje institucionalnog okvira za promociju i podsticanje investicija sa naglaskom na prerađivačku, posebno drvoprerađivačku industriju imalo bi pozitivan efekat i na smanjenje nezaposlenosti u sjevernim opštinama, jačanje izvoznih mogućnosti i rast bruto domaćeg proizvoda, što je predviđeno i Strategijom razvoja prerađivačke industrije u Crnoj Gori 2014 - 2018. godine.

Sektor turizma u Crnoj Gori, osim što predstavlja jedan od glavnih faktora ekonomskog rasta, razvoja infrastrukture i privlačenja investicija u zemlji, zbog povezanosti sa ostalim sektorima ima veliki udio u emitovanju štetnih gasova. Stoga je promocija niskokarbonskog turizma u Crnoj Gori od velikog značaja, s obzirom na „status“ ekološke države. U tom domenu treba istaći da je razvijena detaljna metodologiju za obračun emisija gasova s efektom staklene bašte iz sektora turizma, zasnovana na najboljoj međunarodnoj praksi. U narednom periodu se planira sprovođenje aktivnosti na smanjenju emisija štetnih gasova sa efektom staklene bašte, kao i na razvoju koncepta Crne Gore kao niskokarbonske turističke destinacije. Smanjenjem emisije štetnih gasova u sektoru turizma doprinijeće se održivom razvoju ovog sektora, a samim razvojem niskokarbonskog turizma transformisala bi se turistička ponuda, unaprijedio kvalitet usluga, kreirala nova radna mjesta, poboljšala energetska efikasnost turističkih objekata, zaštitio biodiverzitet i ostvarili dodatni prihodi, čime bi se uticalo na jačanje međunarodne pozicije Crne Gore na svjetskoj turističkoj mapi.

Ekonomski rast i razvoj Crne Gore se zasniva na tri prioriteta sektora⁷: turizam, energetika i poljoprivreda. Implementacija projekata u sektoru turizma i energetike direktno ili indirektno će pokrenuti aktivnosti u komplementarnim sektorima (saobraćaj, trgovina, određene oblasti prerađivačke industrije i sl.). U sektoru turizma, kontinuirano se radi na realizaciji projekata od prioritarnog značaja za dalji razvoj elitnog turizma (Mamula, Kraljičina plaža, Luštica), što će uticati na povećanje zapošljavanja domaće radne snage i proširenje ponude hotelskih kapaciteta visoke kategorije. U 2016. godini nastaviće se sa realizacijom projekata u cilju poboljšanja turističke infrastrukture, sa akcentom na sjever zemlje, kako bi se smanjile regionalne razlike i objedinila i poboljšala ukupna turistička ponuda. Neki od investicionih

⁷ Nacionalni plan razvoja 2013-2016.

projekata u oblasti energetike već su u toku, kao npr. projekti izgradnje malih hidroelektrana i vjetroelektrana, izgradnja Podmorskog kabla za povezivanje elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije i projekti povećanja energetske efikasnosti, dok su neki u različitim fazama pripreme. To su projekti izgradnje II bloka Termoelektrane Pljevlja i Jonsko-jadranskog gasovoda. Realizacija predviđenih projekata će podstaći pozitivne trendove ne samo u ovim djelatnostima, već i na nivou ukupne ekonomije.

Realizacija krupnih infrastrukturnih projekata doprinijeće bržem ekonomskom rastu zemlje, povećanju konkurentnosti crnogorske ekonomije, kao i povećanju zaposlenosti i životnog standarda svih stanovnika Crne Gore. U 2015. godini počela je realizacija najvećeg i najvažnijeg infrastrukturnog projekta u Crnoj Gori, izgradnja dijela autoputa „Bar – Boljare“, dionica „Smokovac-Mateševo“, koja će se finansirati iz kapitalnog budžeta. Dugoročno posmatrano, kroz veće stope privrednog rasta, realizacija ovog projekta će uticati na povećanje javnih prihoda, čime će se stvoriti uslovi za stabilizaciju javnih finansija.

Intenziviranje aktivnosti u pravcu jačanja fiskalne discipline i efikasnosti nadležnih organa, prvenstveno Poreske uprave, doprinijeće smanjenju iznosa poreskog duga, a samim tim i povećanju budžetskih prihoda. Ukoliko se poreski dug smanji makar za trećinu, to bi predstavljalo značajno povećanje budžetskih prihoda, koji bi značajno pomogli proces fiskalne konsolidacije.

Visok priliv SDI već duži niz godina nameće pitanje koliko su one kvalitetno, u ekonomskom smislu, iskorišćene. Dosadašnja struktura stranih direktnih investicija ima značajan prostor za poboljšanje, u smislu povećanja ulaganja u greenfield projekte, proizvodne kapacitete i proizvodnju za izvoz. To je nešto što Crnoj Gori nedostaje i promjenom postojeće strukture ostvarili bi se mnogo veći multiplikativni efekti SDI na ekonomiju, ojačao bi se izvozni sektor i dao zamajac čitavoj ekonomiji.

4. Opasnosti predstavljaju faktore koji u narednom periodu mogu negativno uticati na ukupnu privredu.

Javni dug Crne Gore bilježi konstantan rast u proteklih desetak godina i gotovo je utrostručen od 2007. godine, što predstavlja zabrinjavajući trend. Ukoliko se nivo javnog duga ne bude držao pod kontrolom, mogu se javiti mnoge poteškoće, kako po budžet, tako i po cijelu crnogorsku ekonomiju. Obezbjediavanjem da javni dug raste po stopi koja je niža od stope realnog rasta ekonomije, može se obuzdati trend brzog rasta javnog duga. To je moguće ostvariti jedino na način da se država zadužuje kako bi finansirala projekte koji mogu donijeti dodatnu vrijednost, odnosno one projekte kod koji koristi premašuju rizik i troškove.

Konstantna prisutnost budžetskog deficita od 2009. godine umnogome je doprinijela povećanju državnog duga, s obzirom na to da se deficit finansira iz zaduživanja. Na kraju 2015. godine, budžetski deficit je iznosio 291,3 miliona eura ili 8,1% BDP-a i gotovo je utrostručen u odno-

su na prethodnu godinu. Razlog za značajan rast deficita u 2015. godini je pad prihoda i rast budžetskih rashoda, prije svega zbog povećanja izdataka kapitalnog budžeta za finansiranje izgradnje autoputa.

Izuzetno visok nivo državnih garancija predstavlja veliku opasnost za održivost javnog duga i dalje povećanje budžetskog deficita. Aktiviranje državnih garancija uticalo bi na stvaranje vanrednih troškova, što bi značilo ograničeno finansiranje zakonom planirane potrošnje.

Posljednjih nekoliko godina evidentan je visoki priliv kapitala u obliku stranih direktnih investicija, što je pozitivno uticalo na ekonomski rast. Smanjivanje priliva, uz nizak nivo reinvestiranja, sa jedne strane, i potencijalni odliv stranog kapitala, sa druge strane, negativno bi se odrazilo na dugoročni privredni razvoj Crne Gore.

Produbljivanje krize i smanjenje tražnje na izvoznim tržištima mogu negativno da utiču na ostvarenje prihoda od izvoza roba i usluga. Pritom se misli na sektor turizma i njegovo dominantno učešće u ukupnim prihodima od usluga, odnosno na veliku zavisnost cjelokupne ekonomije od turizma, i činjenicu da je samo oslanjanje na turizam potencijalna opasnost u slučaju slabije turističke sezone.

4. Zaključak

SWOT analiza je analitički metod za identifikovanje značajnih unutrašnjih i spoljašnjih faktora jedne organizacije, oblasti, teritorije i sl. koji imaju uticaj na njihov razvoj. Kroz fokusiranje na četiri elementa od kojih je sastavljena: snage (Strength), slabosti (Weakness), šanse (Opportunity) i opasnosti (Threat), ova analiza omogućava identifikovanje i maksimalno iskorišćavanje snaga i šansi određene ekonomije, odnosno minimiziranje slabosti i prijetnja koje se javljaju. SWOT analize se koriste kako na mikro tako i na makro nivou, pa i na nivou ekonomije određene zemlje.

Urađena SWOT tabela, odnosno analiza ekonomije Crne Gore pokazuje brojne prednosti i šanse male ekonomije. S druge strane, sve male ekonomije, pogotovo one kod kojih je konkurentnost na niskom nivou, trpe značajan uticaj većih ekonomskih sistema. To je prikazano u dijelu tabele kao slabosti, odnosno opasnosti.

SWOT matrica

Prednosti	Slabosti
• Bogatstvo prirodnim resursima-potencijal za privlačenje SDI • Euro kao sredstvo plaćanja • Likvidan i solventan bankarski sistem • Izlazak iz negativnog trenda kreditne aktivnosti • Niske carinske stope • Niske poreske stope • Potencijal za razvoj turizma, energetike i poljoprivrede • Status kandidata EU - korišćenje fondova	• I dalje prisutna nelikvidnost realnog sektora • Iako značajno smanjen, i dalje visok nivo nekvalitetnih kredita (NPL) • Iako u padu, i dalje visoke kamatne stope • Neiskorišćen kreditni potencijal banaka • Neravnomjerna regionalna razvijenost • Nedovoljno razvijena infrastruktura • Nefleksibilno tržište rada i nezaposlenost • Zavisnost od SDI, nizak nivo greenfield investicija i investicija u oblasti proizvodnje • Nizak nivo i nediverzifikovanost izvoza • Zavisnost od uvoza i nepovoljna struktura uvoza • Visok nivo javnog duga • Siva ekonomija • Poreska evazija
Šanse	Opasnosti
• Promjena u strukturi finansiranja banaka u korist depozita • Povećanje konkurencije ulaskom novih banaka na crnogorsko tržište • Rješavanje problema nekvalitetnih kredita kroz tzv. „Podgorički pristup“ • Izvorišta pijaće vode i dobra očuvanost od zagađenja vode, vazduha i zemljišta • Potencijal za razvoj poljoprivredne proizvodnje – jačanje prerađivačkog sektora u poljoprivredi • Drvoprerađivačka industrija i proizvodnja finalnih proizvoda od drveta • Potencijal za razvoj niskokarbonskog turizma • Planirani razvojni projekti, posebno u sektoru turizma i energetike • Realizacija krupnih infrastrukturnih projekata • Naplata poreskog duga • Privlačenje SDI u proizvodne djelatnosti	• Dalji rast javnog duga • Opasnost od aktiviranja izdatih državnih garancija • Visok nivo budžetskog deficita • Smanjeni priliv SDI, nizak nivo reinvestiranja i potencijalni odliv stranog kapitala • Smanjivanje eksterne tražnje (izvoza i prihoda od turizma)

Generalna je ocjena da Crna Gora treba svoje šanse da crpi iz oblasti naslonjenih na raspoložive prirodne resurse (turizam, energetika, poljoprivreda), kroz nastavak vođenja politike stvaranja povoljnog ambijenta za privlačenje SDI, kao i daljem poboljšanju konkurentnosti domaće privrede i stvaranju stabilnijeg poslovnog ambijenta.